

Benådning

Grunnloven § 20.

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

Endret ved grunnlovsvedtak 29 nov 1862, 20 feb 2007 kunngjort ved res. 30 mars 2007 nr. 364, 6 mai 2014 kunngjort ved res. 9 mai 2014 nr. 613.

Delegasjon av avslagskompetanse

Justis- og beredskapsdepartementet er delegert myndigheten til å avslå søknader om benådning ved kongelig resolusjon av 5. juni 1981. Myndigheten er videredelegert fra Justis- og beredskapsdepartementet til Kriminalomsorgsdirektoratet med virkning fra 1. juli 2020.

Benådning

I medhold av Grunnloven § 20 kan Kongen i statsråd benåde en domfelt for idømt straff. Benådning innebærer å oppheve eller forkorte idømt eller vedtatt straff. Benådning innebærer vanligvis at straff gjøres betinget med to års prøvetid, jf. straffeloven §§ 52-54. Unntaksvis kan benådning medføre at straffen ettergis i sin helhet. Begrepet «straff» omfatter de alminnelige straffene slik det fremgår av straffeloven § 29. Benådningsretten gjelder ikke andre strafferettslige reaksjoner, selv om de har et straffelignende formål. De strafferettslige særreaksjonene *dom på tvungent psykisk helsevern* eller *dom om tvungen omsorg* er ikke straff og derfor ikke gjenstand for benådning, jf. straffeloven § 30. Det samme gjelder inndragning, jf. straffeloven kapittel 13. Inndragning og saksomkostninger kan søkes ettergitt hos Justis- og beredskapsdepartementet, men ikke benådes.

Det kan ikke gis benådning for den subsidiære fengselsstraffen for bøter. Der det er ilagt bot, er det kun selve boten som er gjenstand for benådning.

For at det skal være grunnlag for benådning må det foreligge en straff som skal fullbyrdes. Avgjørelsen må være rettskraftig og adgangen til å fullbyrde straffen må ikke være bortfalt ved foreldelse. Det gis ikke benådning for straff som allerede er utholdt, eller for bot som er betalt.

Det er ikke praksis for å innvilge delvis benådning slik at straffetidens lengde eller botens størrelse reduseres. Dersom en del av fengselsstraffen eller boten er sonet eller betalt, kan det imidlertid innvilges benådning for den resterende del av straffen eller boten.

Dersom domfelte benådes, skal eventuell påbegynt straffegjennomføring avsluttes til den tid og på de vilkår som er fastsatt ved benådningen.

Hensikten med benådning er å forhindre at idømt straff blir fullbyrdet når det vil være spesielt uheldig eller urimelig på grunn av omstendigheter som har inntruffet etter at dommen ble avsagt, eller omstendigheter som domstolen ikke hadde kjennskap til. Regelen om benådning praktiseres restriktivt, og det skal sterke grunner til for å bli benådet.

Benådning kan være aktuelt i tilfeller hvor det foreligger ekstraordinære omstendigheter som gjør straffegjennomføring særlig byrdefullt.

Benådning skal ikke fremstå som en overprøving av rettens avgjørelse. Dette innebærer at innsigelser mot skyldspørsmålet eller straffutmålingen ikke er relevant. Dersom domfelte mener seg uskyldig dømt eller har innvendinger mot straffutmålingen, må vedkommende anvende ordinære rettsmidler mot dommen.

Spørsmålet om benådning beror på en helhetsvurdering hvor flere momenter kan være relevante. En benådningssøknad må derfor undergis en konkret og skjønsmessig helhetsvurdering.

Forberedelse og oversendelse av sak

Spørsmålet om benådning kan tas opp etter søknad fra domfelte. Spørsmålet om benådning kan også tas opp av enhetsleder av eget tiltak. Spørsmålet om løslatelse før endt straffetid bør fortrinnsvis søkes løst på annen måte enn ved benådning dersom reglene om prøveløslatelse gir adgang til det.

Søknader om benådning sendes Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) via regionalt nivå i kriminalomsorgen eller via påtalemyndigheten, avhengig av om straffegjennomføring er påbegynt eller ikke.

Straffegjennomføringen er påbegynt på søknadstidspunktet

Er gjennomføringen av straffen påbegynt på søknadstidspunktet, skal søknad om benådning fremsettes overfor den enhet hvor domfelte gjennomfører straff. Lokalt nivå skal av eget tiltak gi uttalelse om spørsmål som antas å ha betydning for benådningssaken, herunder om søknaden anbefales eller ikke. Tilsvarende gjelder for behandlingen på regionalt nivå. Uttalelser i saken sendes tjenestevei til KDI.

Straffegjennomføringen er ikke påbegynt på søknadstidspunktet

Dersom straffegjennomføring ikke er påbegynt, skal søknad om benådning fremmes for det politidistrikt som har ansvar for den nyeste straffesaken, jf. påtaleinstruksen § 31-1 første ledd. Politiet gir sin innstilling til overordnet påtalemyndighet (statsadvokaten eller Riksadvokaten). Saken sendes deretter til KDI for behandling.

Politiets forberedelse av saken innebærer blant annet at politiet skal påse at benådningssøknaden er undertegnet av søker (annet ledd) samt opplyse om hvilken dom eller forelegg søknaden gjelder og vedlegge kopi av disse (femte ledd).

Hvis domfelte har fått hjelp til søknaden av advokat og det fremgår at søknaden er sendt på domfeltes oppfordring, kan det være grunnlag for å se lempeligere på kravet om at søknaden er signert av søker. Det skal imidlertid være godtgjort at søknaden er sendt av domfelte eller på domfeltes vegne, for eksempel etter fullmakt fra advokat.

Videre saksgang etter mottak av sak i KDI

Etter mottak av saken enten via regionalt nivå eller påtalemyndigheten vurderer KDI søknaden og kan eventuelt avslå denne.

Avslag på søknad om benådning fra KDI kan påklages til Justis- og beredskapsdepartementet, jf. forvaltningsloven (fvl.) §§ 28 flg. Avslag på søknad om benådning fra Justis- og beredskapsdepartementet kan påklages til Kongen i statsråd. Vedtak truffet av Kongen i statsråd kan ikke påklages.

Dersom søknaden er anbefalt av påtalemyndigheten eller domstolen følger det av straffeprosessloven (strpl.) § 458 første ledd at søknaden skal behandles av Kongen i statsråd. Dette gjelder uansett om KDI eller departementet ikke finner at det er grunnlag for benådning.

Søknader som KDI selv anbefaler skal også oversendes til Justis- og beredskapsdepartementet for videre behandling.

Er søknad om benådning avslått og gjennomføringen av straffen påbegynt, skal eventuell klage fremmes via lokalt nivå og regionen til KDI. Lokalt nivå skal av eget tiltak gi uttalelse om spørsmål som antas å ha betydning for benådningssaken, herunder om klagen anbefales tatt til følge eller ikke. Tilsvarende gjelder for behandlingen på regionalt nivå.

Utsettelse av straffullbyrding – strpl. § 458

Utgangspunktet er at straffegjennomføringen påbegynnes og forløper som normalt selv om domfelte har søkt om benådning. Fremsatt søknad om benådning medfører ikke *i seg selv* en soningsutsettelse.

Imidlertid følger det *enkelte* avvik fra dette utgangspunktet i strpl. § 458:

Søknad om benådning er anbefalt av domstol eller påtalemyndighet – strpl. § 458 første ledd

I tilfeller hvor benådningssøknaden er anbefalt av domstolen eller påtalemyndigheten kan ikke straffegjennomføringen påbegynnes før søknaden er avgjort. Dette følger direkte av strpl. § 458 første ledd. Kriminalomsorgen skal fatte de nødvendige formelle avgjørelser om utsettelse i tråd med forskrift om innkalling og utsettelse av soning.

Særskilt avgjørelse fra beslutningsmyndighet om utsettelse – strpl. § 458 annet ledd

For det andre kan departementet treffe særskilt beslutning om utsettelse inntil søknaden er avgjort, jf. § 458 annet ledd. Beslutningsmyndigheten i slike tilfeller er ikke delegert til KDI, og departementet treffer selv den formelle avgjørelsen om slik eventuell utsettelse.

Utsatt behandling av benådningssøknad («for-tiden-avslag») – strpl. § 458 tredje ledd

For det tredje kan departementet beslutte utsettelse av ferdigbehandling av benådningssøknaden i en prøveperiode, jf. § 458 tredje ledd, annet pkt. («for-tiden-avslag»). Dette kan være aktuelt dersom vektige grunner taler for det og domfelte samtykker. Formålet med «for-tiden-avslag» er å støtte opp under en fortsatt positiv utvikling.

I tilfeller hvor departementet har truffet et slikt vedtak skal straffegjennomføringen ikke påbegynnes før søknaden er ferdigbehandlet av departementet, jf. siste pkt. Det tilligger i slike tilfeller kriminalomsorgen å fatte de nødvendige formelle avgjørelser om eventuell utsettelse i tråd med forskrift om innkalling og utsettelse av fullbyrding av straff.

Slik utsatt behandling av benådningssøknad («for-tiden-avslag») som følger av § 458 tredje ledd er imidlertid en snever unntaksregel som er svært lite brukt i praksis.

Saker etter § 458 annet ledd og tredje ledd første pkt. er som det fremgår over ikke delegert til KDI og må fortsatt sendes departementet for behandling.

Ettergivelse av inndragning og sakskostnader

Søknad om ettergivelse av inndragning eller saksomkostninger behandles fortsatt av departementet og skal sendes dit etter forberedende behandling hos politiet jf. påtaleinstruksen § 31-2. Bestemmelsene i § 31-1 får anvendelse så langt de passer.